

Schwetter Éva¹

A LJUBLJANAI MAGYAR LEKTORÁTUS

Abstract

This paper evaluates the presence of Hungarian language and culture in Ljubljana, Slovenia. It focuses on the work of the Hungarian department at the Faculty of Arts of the University of Ljubljana. The piece first summarises the historical background of Hungarian teaching, it then puts the emphasis on the period 2012–2018. It also details initiatives that the lecturer has taken during this time-lapse and the challenges lying ahead. The author then analyses the cultural and academic relations between Slovenia and Hungary. Finally, it draws some perspectives and axes of developments in the field of teaching Hungarian in Ljubljana. One is to better integrate students who belong to the Hungarian national minority in Slovenia.

Keywords: *Hungarian Language Department in Ljubljana, Hungarian as a Foreign Language, national minority, Balassi Institute, Ljubljana, Slovenia*

Kulcsszavak: *ljubljanai Magyar Lektorátus, magyar mint idegen nyelv, kisebbség, Balassi Intézet, Ljubljana, Szlovénia*

1. Bevezetés – Szlovénia? Szlovákia? Szlavónia?

Vajon mit tudnak a szlovének mirőlünk, a magyar kultúráról, milyen kép él a magyar népről a szlovén kollektív tudatban? Kiküldetésem kezdetén ezek a kérdések foglalkoztattak, majd hamar szembesültem a válasszal: hozzávetőleg úgy ismernek minket, mint ahogyan mi őket – amelyet a fenti, általában a magyar fél részéről tapasztalt zavaros elképzelések is jól érzékeltetnek. Természetesen örömmel gondolunk arra, hogy ez a majdnem semlegesnek mondható viszony, egymás nem ismerése egyúttal a negatív tapasztalatokat is kizárja, mégis személyes missziómnak éreztem, hogy a mérleg nyelve inkább a pozitív irányba mutasson tevékenykedésem nyomán.

A Ljubljana Egyetemen 1981 óta működik a Magyar Lektorátus, jelen pillanatban elsősorban nyelvészet szakos hallgatók számára érhető el a magyar nyelvi kurzus, a bozognai rendszer 2010-es bevezetése óta sajnálatos módon egyetlen, kötelezően választható szemeszter erejéig. Amennyiben megtetszik nekik a nyelvünk – és a folytatásnak

¹ Schwetter Éva magyar lektor, Ljubljana Egyetem, Ljubljana; schwettereva@gmail.com

egyéb, adminisztratív akadály sincsen – további öt féléven át tanulhatnak magyarul az érdeklődők heti négy tanórában, szemeszterenként 3 kreditpontért, míg más, nagyobb óraszámú tanított nyelvek – mint például a német vagy a francia – magasabb pontszámmal is rendelkeznek.

Kevés kivételtől eltekintve a szlovének nagy elővigyázatossággal kezelik a magyart, mint az egyetlen szomszéd nyelvet, amelyből előzetes tanulás vagy bármilyen kötődés nélkül bizonyára semmit sem értenek, ellentétben a többi szomszédjuk által beszélt nyelvekkel. Színhagyomány útján terjed, hogy a magyar nyelv nemcsak érthetetlen, hanem sajnos megtanulhatatlan is. Érvelésüket megdöntendő, lelkesen megtanultam szlovénul, hogy bizonyíthassam nekik, a kölcsönös erőfeszítések jól működő kommunikációt eredményezhetnek.

A kultúráról sem sokat tudnak, még az általuk boldogan emlegetett *golaž* sem azonos a mi gulyáslevesünkkel, az – mint más európai nyelvekben is – inkább a magyar pörkölttől hasonlatos.

A kezdeti idegenkedés leküzdése után, és már az első órán felismerve, mennyi közös szó található a két nyelvben, a hallgatók aztán ráeszmélnek a magyar nyelv szépségére, sajátos logikájára és egyéni világára, ekkor már büszkélkednek az ismerőseik körében, hogy ők bátran tanulnak magyarul, amiért őket kellő elismerésben is részesítik.

2. A lektorátus történetének rövid áttekintése 1981–2012 között

Jelen tanulmány elsődleges célja a lektori megbízatásom megkezdése és az ideai leköszönésem közötti időszak bemutatása, az elért eredmények összefoglalása, ugyanakkor nem feleledkezve a nehézségekről sem. Célom, hogy átfogó képet adhassak a ljubljani magyar lektorátus aktuális helyzetéről és a jövőbeni célkitűzéseiről. Éppen ezért a 2012 előtti időszakot szükségszerűen tekintem át, különösebb hangsúlyt egyedül a 2010-es változásoknak adva, amelyek jelentősen befolyásolták a lektorátus életét.

A Magyar Lektorátusnak jelenleg az Összehasonlító és Általános Nyelvészeti Tanszék ad otthont. Maga a tanszék az egyetem 1919-es alapításától fogva fennáll, akkor még csak összehasonlító nyelvészettel, az indoeurópai nyelvek etimológiájával és ezen nyelvek egymás közötti kapcsolódásaival foglalkozott. 1988 óta általános nyelvészet szakiránnyal is rendelkezik, illetve több, idegen nyelvi lektorátust is magába foglal, illetve foglalt: például 1961-ben az arab nyelvoktatás indult el, 1981-ben pedig a kínai nyelv (amelyet a későbbiekben az Ázsiai és Afrikai Tudományok Tanszéke vett át), illetőleg szintén 1981-ben kezdte meg működését a Magyar Lektorátus is. Az első lektor Juhász György volt (1981–1988), őt követte Lukács István (1988–1992), majd egy rövid ideig Hekli József (1992–1993), azután Fejes Erzsébet (1993–1998) és Gállos Orsolya (1998–2003) képviselte a magyar nyelvet és kultúrát az egyetemen. 2003-tól Mélypataky Ágnes (2003–2008), utána pedig Rajslí Emese következett (2008–2012). (Orešnik 2009: 298–309.)

A 2010-es év mérföldkövet jelentett mind a tanszék, mind pedig a lektorátus életében: ekkortól került ugyanis bevezetésre az egységes bolognai rendszer, amelynek

az is sajnálatos módon a hozadéka volt, hogy az eddigi négy félév (vagyis két tanév) helyett csupán egyetlenegy szemeszteren át lett a magyar nyelv kötelezően választható tantárgy.

Fontosnak tartom ugyanakkor azt is hangsúlyozni, hogy bár viszonylag kevés hallgatóval rendelkezik a lektorátus, ennek ellenére jelentős könyvállománnyal büszkélkedhet, mind a szakkönyvek és nyelvkönyvek, mind pedig a szépirodalmi művek terén. A lektorátus könyvtárának gazdagításához számottevően járult hozzá a Balassi Intézet az elmúlt években, nemcsak a Márai-program keretein belül, hanem további tanítási segédletek, tankönyvek rendelkezésére bízósításával is. A kifejezetten szlovén célközönség számára készült tanítási anyagok száma sajnos elenyésző, ezért szeretném feltétlenül megemlíteni a lektorátus tulajdonában lévő, Lukács István professzor és lelkes tanítványai által a Színes magyar nyelvkönyvhöz készített magyar–szlovén szótárat, amelyet a Ljubljana Egyetem adott ki, illetve az ugyanehhez a tankönyvhöz készült szlovén–magyar szótárat, amely pedig a Nemzetközi Hungarológiai Központ kiadásában jelent meg (Lukács 1991a, Lukács 1991b).

3. A lektorátus élete 2012–2018 között

3.1. A kezdeti helyzet, első kezdeményezések

A fentiekkel összhangban tehát az első tanév elején négy fő várt az első csoportban, egy fő a másodikban és egyetlen hallgató a harmadik évfolyamon. Elődöm hagyományát folytatva a muravidéki kétnyelvű környezetből érkező hallgatók számára anyanyelvű szakkört hirdettem, ezen alkalmakra öt diák járt, összesen tehát 11 fővel számolhattam, noha közel a hallgatóság fele nem tudta hivatalosan felvenni az órákat. Szintén Rajzli Emese ötletét követve az első félév kurzusára beiratkozott hallgatóknak azt ajánlottam, hogy amennyiben rendszeres jelenlét és aktív órai munka mellett előadást tartanak a magyar nyelv témakörében, ide értve bizonyos történelmi, művelődéstörténeti kapcsolódásokat is, illetve egyúttal hivatalosan felveszik a magyar nyelvet a második félévre is, ebben az esetben az első szemeszter végén nem kötelező számukra a vizsga: a kedvezőtlen adminisztratív helyzet hátrányait ily módon sikerült talán némi-képp enyhíteni.

3.2. További fejlesztések, a kapcsolatrendszerek erősítése, kihívások

A későbbiekben tehát azon munkálkodtam, hogyan lehet minél több diákot megszólítani, és az érdeklődőket az adott adminisztratív körülmények között minél nagyobb számban meg is tartani. Színes plakátokat immár nem csak a lektorátusnak otthont adó, eldugott, melléképületi folyosón helyeztem el, hanem más, frekvenciáltabb hirdetőfelületeken is. Az évek során a régebbi hallgatókat e-mailben kerestem fel, és értesítettem őket, hogy mikor tudnának újból bekapcsolódni a magyar nyelv tanulásába.

Egy online szolgáltatás, a *doodle* segítségével pedig a diákokkal közösen szervezzük az órarendet, így biztosítva a különféle órarendeknek a minél nagyobb létszám érdekében való összehangolását. Szerencsére a hallgatók egymásnak ajánlják az órákat, így örömmel számolhatok be arról, hogy több alkalommal volt arra példa, hogy mindhárom évfolyamon valódi csoport tanult, a teljes hallgatói létszám pedig többször is megközelítette a 30-at. A minél hatékonyabb tanulás érdekében szintek szerint számos alkalommal bontottam szét csoportokat, inkább külön időpontot ajánlva a hallgatóknak, de a szintjüknek megfelelő haladási menetet és nyelvoktatást ily módon biztosítva. Előfordult, hogy az előírt három csoport helyett így hat különböző csoportban tanultak a hallgatók, akár hivatalosan, akár pedig nem hivatalosan.

Szólnom kell ugyanakkor a ljubljanoi lektori munka kihívásairól is: a magyar nyelv alacsony kredit száma sajnos nem az egyetlen adminisztratív akadály, amelyet többkevesebb sikerrel sikerült csak leküzdenem. A magyar mint nem indoeurópai nyelv kizárólag az igen kis létszámú nyelvészet tanszék hallgatóinak tanulmányi programjában szerepel, ugyanakkor más szakon, illetőleg akár más karon tanulók számára csak abban az esetben érhető el, ha a saját szakjukon van lehetőségük egy „külső tantárgy” felvételére, amely a legtöbb esetben sajnos szintén csupán egyetlen féléven át választható. Számos esetben fordult ugyan elő, hogy a hallgatók érdeklődésből a továbbiakban is bejártak az órára, de a motiváció fenntartása érdekében a teljesítmény kreditponttal való jutalmazása elengedhetetlenül fontos lenne hosszú távon. A családi hangulat ellenére a kis tanszék árnyoldalai közé tartozik az is, hogy amennyiben egy-két hallgatónak évet kell ismételnie a szakján, vagy harmadévből Erasmus programmal egy félévet külföldön tölt, mindez a csoport széthullásához vezethet.

Éppen a fent említettek miatt is volt rendkívül fontos, hogy kapcsolatot keressek más tanszékekkel is. A 2014-es tanévben egy féléven át a történelem szakos hallgatók számára tartott összefoglaló előadásokat Nagy Ildikó tanszéki gyakornok, az alkalmazottakat pedig magyar nyelvi ízelítővel zárta. Dr. Tone Smolej professzor, az Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék vezetője pedig erős szálakkal kötődik Magyarországhoz az ELTE Szlav Filológiai Tanszékén töltött szemeszter után, többször működtünk már együtt előadások szervezésének kapcsán. A ljubljanoi Balassi Intézet megnyílása előtt, tehát a 2016-ot megelőző időszakban a lektorátus több ízben működött együtt a helyi nagykövetséggel, Göncz László nemzetiségi képviselő úrral és a helyi magyar kultúr-egyesülettel is különféle programok szervezése terén, a teljesség igénye nélkül például Magyarországot népszerűsítő előadások vagy rövidfilmek vetítésének szervezése kapcsán, illetve hazánk rendszeresen képviseltette magát a fővárosban minden májusban megrendezésre kerülő legnagyobb diákfesztiválon is.

Az országok közötti kapcsolatok erősítésének részét képezik a szakmai látogatások is. 2014-ben Dr. Szili Katalin professzor asszony tett hivatalos látogatást Ljubljanában, amelynek során találkozára került sor az Általános és Összehasonlító Nyelvészeti Tanszék munkatársaival, illetve meglátogattuk a szlovén mint idegen nyelv központban dolgozó kollégákat, ahol a vezetőség várt minket egy rövid összefoglalóval a tevékenységi körüket illetően, majd ezt követően tapasztalatcserére is sor kerülhetett. A 2017-es évben pedig az Erasmus program nyújtotta lehetőségek keretein belül a

tanszéki könyvtáros és titkárnő, a lendvai származású Ana Mehle tett egyhetes szakmai látogatást az ELTE Szláv Filológiai Tanszékén és az Egyetemi Könyvtárban is; a kolléganő utazását a részletek megtervezésével és fordítással segítettem.

A lektorátus működéséről és általánosságban a ljubljanoi magyar nyelvoktatás helyzetéről a média is tudósított, Szlovéniában többek között a Népújság, az RTV Slovenija Magyar Műsorok Stúdiója és a Muravidéki Magyar Rádió fórumain jelent meg riport vagy beszámoló, valamint a *mid-van.hu* honlapon is olvashatók ljubljanoi eseményekkel kapcsolatos bejegyzések, illetve magyarul tanuló hallgatók beszámolóí.

3.3. Helyzetjelentés a jelenlegi helyzetről, magyar nyelvi körkép

Ezen alfejezetben számot szeretnék adni mindazon kezdeményezésekről, amelyeket sikerült megvalósítanom, és amelyek ily módon jelenleg is hozzátartoznak a lektorátus arculatához. Nagy eredménynek tartom, hogy az ELTE Magyar Nyelvi és Kulturális Nyári Egyetemmel folytatott egyeztetések nyomán 2014 óta minden nyáron egy támogatott helyet kap a Ljubljanoi Egyetem, ezáltal megteremtve a lehetőséget, hogy egy hallgató ösztöndíjasként vegyen részt az intenzív nyári tanfolyamon. Szerencsére más nyári egyetemek iránt is van érdeklődés, volt már szlovén hallgató a Balassi Nyári Egyetemen, Szegeden és Debrecenben is.

Szintén nagy vívmány, hogy eredményre vezettek a többoldalú tárgyalások egy Erasmus-keretszerződés megkötését illetően is, így szintén 2014 óta szakmai gyakorlatra érkehetnek Ljubljánába az ELTE Magyar mint Idegen Nyelv Tanszékének hallgatói. Az elmúlt időszakban ketten éltek a lehetőséggel, amelyet egy külföldi szakmai gyakorlat jelent.

Tanszéki hagyománnyá vált a haladó szintű szakkör diákjaival közös szakmai kirándulások szervezése is, jártunk már Mariborban, több alkalommal Zágrábban a szomszédos fordítástudományi, illetve hungarológiai műhelyeket meglátogatni. Itt nemcsak tapasztalatcserére kerülhet sor, hanem a magyarul tanuló hallgatók is megismerhetik egymást; ezenkívül a szlovén hallgatókkal is felfedeztünk már együtt Budapestet.

Sokszor sajnós csak a véletlennek köszönhetően, de több alkalommal is volt szerencsém megismerkedni a Ljubljánában tanuló magyar hallgatókkal, akik az Erasmus program keretein belül töltöttek itt egy vagy két félévet. Gyekszem őket maximálisan bekapcsolni a ljubljanoi kulturális életbe, főként, ami a magyar viszonylatot illeti. Több alkalommal közös szervezésben néhány rendezvényre is sor került a Magyar Nagykövetséggel együttműködésben: plakátkiállítást, filmesteket szerveztünk együtt, a ljubljanoi Balassi Intézet megnyílása óta pedig az intézet tevékenységébe próbálom őket bekapcsolni. Különösen érdekes tapasztalatcserére kerül sor, amikor a muravidékiek számára szervezett szakkört látogatják a magyarországi hallgatók, kiemelten fontos ez, egymás megismerése szempontjából.

A Muravidékről érkező diákok számára sajnós egyelőre nincsenek hivatalos tárgyfelvételre meghirdetett órák – Király M. Jutka (2014: 4) szavaival élve – „mindig az adott lektor jókedvétől függnék” ezen alkalmak. 2016 januárjában már megindult egy

kezdeményezés a Nemzeti Bizottság részéről, akik e diákok tárgyfelvevételének biztosítását kérték az Oktatási Minisztériumtól. A tanszék nevében – Göncz László nemzetiségi parlamenti képviselő úrral egyeztetve – az alábbiakat javasoltuk: a muravidéki, kétnyelvű környezetből érkező diákok számára lehetőség legyen az órák hivatalos felvételére, bármelyik karról érkezzenek is, és ez a lehetőség legyen számukra adott mindvégig, amíg Ljubljánában tanulnak.

Ezen hallgatókkal tartott nyelvőröző alkalmak egy különleges színfoltot jelentenek a ljubljanoi magyar nyelvoktatás életében. A szó szoros értelmében vett tanmenetünk nincs, de mindig valamely hungarológiai téma mentén szervezem az órákat. Szót ejtetünk már magyar feltalálókról, hungarikumokról, nemzettipológiáról, történelemről és rendszeresen szervezünk magyaros gasztronómiai estet is. A csoportot meglátogatta már Szilágyiné Bátorfi Edit Nagykövet Asszony és Göncz László nemzetiségi képviselő úr is, így biztosítva annak lehetőségét, hogy a hallgatók közvetlenül beszélhessenek az illetékesekkel az őket érintő fontos témákról. A diákokat igyekszem bevonni az egyesület, a magyar iskola és a helyi intézet tevékenységébe is, ezáltal összekapcsolva a ljubljanoi és a muravidéki magyarságot. A diákoknak alkalmuk van bemutatót tartani a saját szakjukról magyar nyelven, sokuk ugyanis ekkor találkozik először a szakkifejezések magyar nyelvű megfelelőjével. Mindennek a jelentőségét Gróf Annamária szavaival hangsúlyoznám: „a magyar nyelv megmaradása Szlovéniában pedig attól is függ, hogy az egyetemi évek után a Muravidékre visszatérő szakemberek képesek lesznek-e magyar nyelven is gyakorolni szakmájukat.” (Gróf 2012: 59)

Nemrégiben aláírásra került egy együttműködési megállapodás a Kárpát-medencei Tehetségkutató Alapítvánnyal is, amelynek értelmében a lektorátus rendszeresen értesül az aktuális pályázati felhívásokról és továbbítja őket a lehetséges érdeklődőknek.

Szintén fontosnak tartom megemlíteni a József Attila Kultúregyesület által működtetett hétvégi magyar iskolát is, ahol 2012-ben két csoportban folytak az iskolán kívüli foglalkozások, míg jelen pillanatban négy, korosztály szerint szervezett csoportban tanulnak magyarul a gyerekek. A csoportok nagyon vegyes képet mutatnak, hiszen a gyermekek között vannak magyar származású, ám otthon csak szlovénul beszélők, illetve helyi magyar családok magyarul beszélő gyerekei is, ezen felül pedig kétnyelvűek is. A tanítás így differenciáltan, a csoportok igényeihez igazodva folyik. Egy ideig én is vezettem az iskolai foglalkozásokat a kiscsoportosoknak, jelenleg pedig három kétnyelvű tanító és egy zeneterapeuta foglalkozik a gyerekekkel, akik a nyelvi készségek elsajátítása és megszilárdítása mellett kulturális ismeretekkel is gazdagodnak.

A helyi kultúregyesület vezetőségi tagjaként pedig beleláthatok az egyesületi munka szervezésébe, a pénzügyi tervezésbe és a különféle feladatok lebonyolításába. Az egyesület nagyon aktív: minden évben szervezünk pikniket a helyi magyarságnak, Mikulás-ünnepséget és rendszeres táncházakat a gyerekeknek, költészet napi rendezvényeket és kisebb kirándulásokat is. Mindezek a programok nagyon fontosak a közösség összetartásának érdekében, különös hangsúlyt fektetve a fiatalabb korosztályokra, akiknek elengedhetetlenül fontos a magyar nyelv jelenléte az életükben ahhoz, hogy magyarságukat felnőttkorukra is megőrizhessék.

4. Összefoglalás és kitekintés

Nehéz röviden szólni az elmúlt hat év alakulásáról, ugyanakkor törekedtem arra, hogy jelen írásomban minél részletesebben mutassam be a Ljubljana-i Egyetem Magyar Lektorátusának múltbeli és jelenlegi működését. Bízom abban, hogy kiküldetésem során sikerült kibővíteni a tanszék tevékenységi körét, erősíteni a kulturális és tudományos kapcsolódási pontokat nemcsak a helyi magyarság és a szlovén érdeklődők között, hanem nemzetközi viszonylatban is. Egy lektori megbízatás teljesítése az oktató számára szakmai és személyes utazás is, amelynek során egy, másik országban vendégeskedő tanár egyedülálló lehetőséget kap arra, hogy másként is tekinthessen a szakmájára, mint a korábbiakban.

A fentiek elmondottakon kívül itt szeretném megemlíteni, hogy lektori tevékenységem során azt is megtapasztalhattam, miként alakul ki egy újonnan megnyílt magyar kulturális intézet arculata, hogyan épül fel egy intézmény tevékenységi köre a kezdeti lépésektől a nagy létszámú rendezvények megszervezéséig, mi módon lehet felépíteni az intézményes nyelvoktatást, hogyan kerülhet bele az intézet a külföldi kultúra véráramába és ezáltal a kollektív kulturális tudatba – mindez azonban már egy következő cikk témájának ígérkezik.

Összefoglalva, a Ljubljana-i Egyetem Magyar Lektorátusa egy egyszemélyes „helyőrség”, amely kétségkívül kis létszámú és másféle mozgástérrel rendelkezik, mint másutt található, nagyobb hungarológiai műhelyek, ugyanakkor valós perspektívát is nyújthat az itt magyarul tanulóknak, hiszen kerültek már ki a lektorátusról tolmácsok, fordítók is, most pedig egyúttal közvetlen lehetőségeket nyújthat szakmai gyakorlatra, önkéntesi munkára a Ljubljana-i Balassi Intézet.

Tanulmányomat azzal az örvendetes hírrel szeretném lezárni, miszerint a 2018/2019-es tanévtől kezdődően a nyelvészet szakos hallgatók számára a magyar mint nem indoeurópai nyelv immár **kettő szemeszteren** át lesz kötelezően választható, több lehetőséget és jobb esélyeket biztosítva az elkövetkező hallgatóknak, hogy minél inkább elköteleződjenek a magyar nyelv tanulása iránt, ezáltal is minél jobban megismerkedve az általuk oly kevésbé ismert, „titokzatos szomszédal.”

Irodalom

- Gróf Annamária 2012. A Magyar Nyelvi Lektorátus a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék életében. In: Gróf Annamária – Kolláth Anna – Merényi Annamária (szerk.): *30 éves a Maribori Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke*. Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, Maribori Magyar Kultúrklub, Maribor, 59–61.
- Király M. Jutka 2014. Ha a diák tanulni akar, sosem mondom, hogy nem. *Népújság* 58: 4–5.
- Lukács István (szerk.) 1991a. *Magyar–szlovén szótár a Színes magyar nyelvkönyvhöz. Madžarsko–slovenski slovar k Učbeniku za madžarski jezik*. Univerza v Ljubljani – Filozofska fakulteta, Ljubljana.

- Lukács István (szerk.) 1991b. *Szlovén–magyar szótár a Színes magyar nyelvkönyvhöz. Slovensko–madžarski slovar k Učbeniku za madžarski jezik*. Nemzetközi Hungarológiai Központ Igazgatósága, Budapest.
- Orešnik, Janez 2009. Oddelek za primerjalno in splošno jezikoslovje. In: Bucik, Valentin – Černe, Andrej – Germ, Martin – Kranjčec, Renata – Peharc, Maja – Šumi, Jadranka – Zajc, Kristina (eds.): *Zbornik Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani 1919–2009*. Znanstvena založba, Ljubljana, 298–309.